

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

за науковою редакцією доктора історичних наук, професора Ластовського В. В.

КИЇВ 2017

УДК 327
Т 338

*Розглянуто та рекомендовано до друку Головною Вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв,
протокол № 6 від 6 жовтня 2017 р.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ручка А. О. – доктор філософських наук, професор, академік Української академії політичних наук, головний науковий співробітник Інституту соціології НАН України;

Дем'яненко Б. Л. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, декан історичного факультету ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди».

Т 338 Теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: вчора, сьогодні, завтра : колективна монографія / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Ластовського ; М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Ф-т журналістики і міжнар. відносин. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2017. – 325 с.

У монографії викладено матеріали, які стосуються історико-теоретичних питань міжнародних відносин; міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії: сучасні виклики для України; міжнародне співробітництво у сфері охорони культурної спадщини та Україна; сучасного міжнародного права: стан та перспективи розвитку; світового господарства та міжнародних економічних відносин; суспільних комунікацій та лінгвістичного забезпечення міжнародної діяльності; соціології міжнародних відносин, соціологічних досліджень в галузі міжнародних відносин. Призначена для науковців, викладачів, магістрантів, студентів, усім, хто цікавиться проблемами діяльності в сфері міжнародних відносин.

ISBN 978–966–602–225–0

УДК 327

© Колективна монографія
© КНУКіМ, 2017

ЗМІСТ

Переднє слово

<i>Українська освіта на шляху до євроінтеграції: досвід міжнародного співробітництва</i>	8
--	----------

РОЗДІЛ I. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І СУЧАСНІСТЬ

1.1. <i>Інноваційні страггеми еліти давнього світу: мир – війна – торгівля</i>	16
1.2. <i>Міжнародні відносини в поглядах М. Костомарова («Книга буття українського народу»)</i>	29
1.3. <i>Образи травмованої пам'яті: польсько-українські стосунки у висвітленні журналу «Лемківщина»</i>	34
1.4. <i>Зовнішньополітичні вектори представників українських урядових кіл доби директорії УНР</i>	40
1.5. <i>Українська дипломатія у вирі міжнародних відносин після першої світової війни 1918–1920 рр. Джерелознавчий аспект</i>	47
1.6. <i>Українське пресове бюро дипломатичної місії УНР у Римі як невідома сторінка українсько-італійських відносин</i>	54
1.7. <i>Україно-Словацькі відносини: погляд зблизька</i>	64
1.8. <i>Значення принципу альтернативності як концептуального базису</i>	75

РОЗДІЛ II. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

2.1. <i>Сучасна міжнародна ситуація та її вплив на Україну</i>	88
2.2. <i>Переосмислення ціннісних засад міжнародних відносин в умовах глобалізації</i>	91
2.3. <i>Превентивний кризовий менеджмент як інструмент сучасної дипломатії</i>	95

2.4.	<i>Геостратегія в структурі зовнішньої політики України</i>	99
2.5.	<i>Роль міжнародних неурядових організацій у соціально-політичній сфері України (на прикладі Міжнародного Комітету Червоного Хреста)</i>	103
2.6.	<i>Актуальні питання пост-конфліктного примирення в Україні</i>	108
2.7.	<i>Foreign policy «de-ideologized» state: modern challenges for Ukraine</i>	115
2.8.	<i>Основні проблеми діяльності інформаційних центрів ООН</i>	119
2.9.	<i>Сучасні інформаційно-комунікативні технології у Франції: український вектор</i>	131
2.10.	<i>Медійна підтримка євроінтеграції України через інформаційні технології та продукти</i>	136
2.11.	<i>Стан українського інформаційного простору як відображення позиції України в глобальному культурному дискурсі: реальність та перспективи</i>	144
2.12.	<i>Міжнародні відносини: медіа і прогнозування</i>	149

РОЗДІЛ III. СУЧАСНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

3.1.	<i>Проблеми реалізації відповідальності держави за геноцид в сучасному міжнародному праві</i>	154
3.2.	<i>Рефлексія наукового дискурсу про місце трансрегіонального енергетичного права в триаді «ius naturale – lex mercatoria – lex petrole» та системі міжнародних відносин</i>	167

РОЗДІЛ IV. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

4.1.	<i>Дипломатичні витоки та стратегії торговельних та фінансових союзів</i>	194
4.2.	<i>Сучасний стан залучення іноземних інвестицій в економіку України та її інвестиційна привабливість</i>	211

4.3.	<i>Місце України у глобальному економічному просторі: сучасні тенденції і перспективи змін</i>	219
4.4.	<i>Трансформація міжнародних економічних відносин у фактор внутрішнього розвитку</i>	229

РОЗДІЛ V. СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЛІНГВІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1.	<i>International relations specialists' communication skills as means of public diplomacy</i>	234
5.2.	<i>Феномен політичного дискурсу</i>	240
5.3.	<i>Крос-культурна компетентність перекладача в умовах інтеграційних процесів міжнародної діяльності</i>	248
5.4.	<i>Формування професійної комунікації у сфері лінгвістичного забезпечення міжнародної діяльності</i>	252
5.5.	<i>Ментальний аспект лінгвістичної підготовки фахівців міжнародної діяльності</i>	256
5.6.	<i>Компетентнісний підхід при вивченні іноземної мови у спеціалістів з міжнародної діяльності</i>	260

РОЗДІЛ VI. СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

6.1.	<i>Міжнародні конфлікти: традиційні методи та інституційні процедури в біполярному світі</i>	264
6.2.	<i>Міжнародні відносини VS відносини між народами: взаємосприйняття українців та росіян в умовах загострення стосунків між країнами</i>	268
6.3.	<i>Актуалізація дослідження соціальної напруженості в українському трансформаційному соціумі</i>	276
6.4.	<i>Глобальне громадянське суспільство як фактор міжнародних відносин і політики</i>	282

6.5.	<i>Проблема ідентифікації онтологічних чинників соціальної напруженості в соціологічних теоріях глобалізації</i>	293
6.6.	<i>Соціологічні дослідження міжнародних відносин: проблеми та перспективи якісного проведення</i>	300
6.7.	<i>Динаміка залучення до глобального Інтернет-простору: Україна і світ</i>	304
6.8.	<i>Соціальні механізми формування іміджу України</i>	311
6.9.	<i>Дослідження проблематики життєздійснення в соціологічній думці України</i>	314
	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	321

РОЗДІЛ ІІІ.
СУЧАСНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

3. 1. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЗА ГЕНОЦИД В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Аналіз чинних міжнародно-правових механізмів реалізації відповідальності за міжнародні злочини загалом та злочину геноциду, зокрема, свідчить про те, що вказані механізми в більшості випадків є недостатньо ефективними. Чинні інституційні міжнародно-правові механізми реалізації відповідальності за геноцид у більшості випадків не здатні забезпечити справедливий та ефективний судовий розгляд (і винесення відповідного судового рішення) ні щодо держави, ні щодо фізичних осіб (як форми відповідальності держави за міжнародний злочин геноциду).

Розглядаються ідеї щодо створення спеціального міжнародного судового органу з юрисдикцією розгляду справ (та винесення рішення) щодо відповідальності держав за міжнародні злочини; окреслюються вимоги до такого судового органу. Автор робить висновки, що створення вказаного судового органу підвищить ефективність міжнародного права в боротьбі й превенції міжнародних злочинів загалом та міжнародного злочину геноциду, зокрема.

Після Другої світової війни міжнародне співтовариство держав стало все більше погоджуватися з тим, що не лише у внутрішньому праві держав, але й в міжнародному праві повинні бути закріплені імперативні норми захисту та поваги основних прав і свобод людини й найрішучіше заборонені такі злочини як геноцид. Не зважаючи на значні зусилля держав, спрямовані на боротьбу з геноцидом, чинні міжнародно-правові механізми не достатньо ефективні в боротьбі з даним міжнародним злочином та його превенції й мають багато слабких сторін. Вказане вимагає пошуку шляхів удосконалення чинних міжнародно-правових механізмів боротьби з міжнародним злочином геноциду або створення нових таких механізмів.

Особливості й проблеми відповідальності держав за міжнародні злочини вивчали, зокрема, наступні зарубіжні вчені, праці та ідеї яких використані в даному дослідженні: Р. Аго, Ю. Барбоза, М. Ш. Бассіоні, І. П. Бліщенко, Я. Броунлі, А. Бустаманте, Ф. В. Гарсія Амадор, Дж. Гінзбургс, Г. Доннедьє де Вабр, Ж. Дюма, П. М. Куріс, Х. Лаутерпахт, Л. Ле-Фюр, Ф. Малекян, В. Пелла, А. Пеллет, А. Сальданья, І. В. Фісенко та ін.

Проблеми реалізації відповідальності держав за міжнародні злочини досліджувались українськими вченими С. С. Андрейченко, В. Ф. Антипенко, В. А. Василенком, І. В. Гетьман-Павловою, Н. А. Зелінською, І. І. Лукашуком, Ю. В. Манійчуком.

Проте, проблеми ефективності міжнародно-правових інституційних механізмів реалізації відповідальності держави за міжнародний злочин геноцид не були предметом окремого дослідження, висвітлювалися поверхнево, що зумовлює доцільність дослідження даної проблематики.

Геноцид був визнаний міжнародним злочином вже у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 р. Резолюція 180 (II) від 21 листопада 1947 р. встановила, що «геноцид є міжнародним злочином, який тягне за собою національну та міжнародну відповідальність окремих осіб і держав». 9 грудня 1948 р. була прийнята й відкрита для підписання Конвенція про попередження злочину геноциду й покарання за нього (набула чинності в 1951 р.) [8, с. 100–101; 7, с. 59; 17, с. 128].

Відповідно до Конвенції про попередження злочину геноциду й покарання за нього 1948 р. (далі – Конвенція 1948 р.) геноцид, незалежно від того, чи відбувається він у мирний чи воєнний час, є злочином, який порушує норми міжнародного права й щодо якого держави-учасниці зобов'язуються вживати заходів із попередження та карати за його вчинення (ст. 1) [5].

У консультативному висновку «Застереження до Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього» від 28 травня 1951 р. Міжнародний Суд ООН висловив наступні міркування: «Причини розробки Конвенції відображають намір Організації Об'єднаних Націй осудити і покарати геноцид як «злочин за міжнародним правом», який означає відмову у визнанні права на існування цілих людських груп, відмову, яка ображає людську совість, спричиняє великі втрати для людства й суперечить моральному закону, духу й цілям Організації Об'єднаних Націй (Резолюція 96 (I) Генеральної Асамблеї, 11 грудня 1946 р.) [8, с. 104–105].

Під геноцидом, відповідно до Конвенції 1948 р., розуміють наступні дії, які вчиняються з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи; в) навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне її знищення; г) заходи, розраховані на запобігання народженню дітей у середовищі такої групи; д) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу (ст. 2) [5; 17, с. 128].

Згідно зі статтею 3 Конвенції 1948 р. покарання передбачається за такі діяння: а) геноцид; б) змова з метою здійснення геноциду; в) пряме й публічне підбурювання до здійснення геноциду; г) замах на здійснення геноциду; д) співучасть у геноциді [5].

Отже, у статті 2 Конвенції перераховані акти геноциду й передбачається, що вони є такими за умови «наміру знищити повністю або частково певну національну, етнічну, расову чи релігійну групу». Таким чином, до складу міжнародного злочину геноциду вводиться необхідна ознака вини, яка виступає у даному випадку в яскраво вираженій формі винного умислу. Геноцид є не лише тяжким, але й масовим порушенням прав людини. Висловлюється думка, що геноцид існує з того моменту, коли його жертвою стає хоча б одна людина, не обов'язково всі члени групи. Проте, геноцид характеризується злочинним наміром (*dolus specialis*) знищити саме всю групу, членом якої є ця людина. Привід сутності такого наміру відповідний акт не може бути кваліфікований як геноцид, незважаючи на його жорстокість. Від вбивства людини як кримінального злочину геноцид відрізняється саме наміром знищити групу як таку [8, с. 101–103; 11, с. 68].

Формулювання визначення злочину геноциду, аналогічне тому, яке викладене у статті 2 Конвенції 1948 р., міститься в статті 2 Проекту кодексу злочинів проти миру й безпеки людства 1996 р. [2, с. 135] та у статті 6 Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. Згідно статті 5 Римського статуту, яка поширює юрисдикцію МКС на злочин геноциду, це діяння відносять до найсерйозніших злочинів, які викликають стурбованість всього міжнародного співтовариства [16].

До найвідоміших фактів геноциду ХХ ст. належать (хронологічно): винищення і депортація вірмен в Османській імперії у 1895–1923 роках (геноцид вірмен) [7, с. 59]; винищення нацистською Німеччиною під час Другої світової війни євреїв, циган та слов'ян [2, с. 138–139; 4, с. 345]; винищення в роки Другої світової війни профашистським хорватським режимом Павеліча сербів; винищення режимом Пол Пота й Ієнга Сарі в 1975–1979 рр. у Камбоджі до трьох мільйонів камбоджійців (воно часто називається геноцидом, хоча національність жертв не мала визначального значення, якщо не говорити про окремі національні меншини) [1, с. 39]; геноцид у Руанді 1994 р. – масова різанина в Руанді, у результаті якої представники племені хуту винищили більше 800 тисяч членів племені тутсі [2, с. 138–139]; геноцид у Сребрениці (1995) – масове вбивство боснійських мусульман боснійськими сербами [17, с. 129].

Як пише Ю. Барсегов про геноцид вірмен, це широкомасштабний міжнародний злочин, вчинений з метою знищення цілого народу з політичних мотивів. Відповідно до заздалегідь розробленого плану все вірменське населення, незалежно від віку та статі, було умисно винищено на 9/10 території його історичної батьківщини. Із вражаючою жорстокістю були позбавлені

життя 2 млн. вірмен. Близько 800 тисяч людей тікало з країни, яку їхні предки населяли протягом тисячоліть. Нині нащадки цих біженців – 2 млн. 225 тис. вірмен, розсіяні у 84 країнах світу, – знаходяться у становищі «народу-вигнанця» і до цього часу переносять наслідки вказаного жахливого злочину [2, с. 139].

Як зазначає Герхард Верле, більше 6 млн. євреїв стали жертвами політики винищення, ініційованої Гітлером та втіленої Третім рейхом. Після приходу Гітлера до влади у 1933 р. євреї у Німеччині спочатку були поступово позбавлені прав і піддані остракізму в суспільстві. Єврейські установи піддавалися нападам, а самі євреї – довільним арештам та ув'язненням у концентраційних таборах. Під час Другої світової війни нацисти реалізовували кампанію із винищення єврейського населення Європи. Групи СС вбивали євреїв рухаючись за силами вермахту по мірі їх просування у напрямку Радянського Союзу. У великих містах євреїв примушували поселятися в гетто й депортували у концентраційні табори й табори смерті. Багато із них не могли пережити переїздів та помирали від нелюдських умов у таборах або в результаті примусової праці. Мільйони загинули у газових камерах. «Вказаний злочин став унікальним не лише у аспеті кількості жертв, але й у зв'язку з «форматом» їх убивства – бюрократично спланованого з початку до самого кінця «промислового» винищення» [4, с. 345].

Згідно інформації про геноцид у Руанді, розміщеної на сайті ООН, у 1994 р. 800 000 руандійців були безжально вбиті своїми співвітчизниками та співвітчизницями, у більшості своїй з тієї лише причини, що вони належали до певної етнічної групи. Вбивства почалися 7 квітня 1994 р. Систематичне винищування чоловіків, жінок і дітей, що тривало протягом приблизно 100 днів з квітня по липень 1994 р., відбувалося на очах у міжнародної спільноти. Жахливі звірства скоювалися ополченцями та збройними силами, а також цивільними особами відносно інших цивільних осіб. Кампанія геноциду була чітко організована й проходила за участю високопоставлених урядових чиновників та керівництва правлячої партії. Списки, в яких були зазначені ті, кого мали вбити: представників народності тутсі й лідерів опозиції були складені до того як геноцид реально розпочався. Засоби масової інформації, що розпалювали ненависть, також зіграли роль у мобілізації людей в підтримку вбивства впливали на участь у них [2, с. 140; 4, с. 346].

Аналіз сутності та методів здійснення міжнародного злочину геноциду свідчить про те, що геноцид не може бути реалізованим без залучення державного механізму, включаючи виконавчу, судову й законодавчу гілки влади. Під час геноциду злочинна політика держави реалізується

її центральними й місцевими органами публічної влади, забезпечується правоохоронними та силовими (включаючи армію) структурами, інколи закріплюється на законодавчому рівні.

Ю. А. Решетов вказує, що держави є суб'єктами злочину геноциду й відповідальності за нього або в силу їх організуючої ролі у здійсненні геноциду, або в силу співучасті їх органів [8, с. 103–104].

Ентон Веіс-Вендт наголошує на зв'язку держави та злочину геноциду. На думку вченого, «немає форми масового насильства, принаймні в геноциді, яка б виникала спонтанно». Виникнення геноциду, за словами вченого, вимагає умисного наміру на це, переважно з боку уряду (влади), що супроводжується рекордним ростом порушень прав людини. Керівні органи не завжди можуть підкреслювати інтерес держави у геноциді, проте, шляхом детальної реконструкції ланцюжка команд, можна довести, що основним джерелом масового насильства є дії вищих ешелонів влади [18, с. 81].

Дейвід Бойль вказує, що хоча підбурювання державою не є істотним елементом міжнародних злочинів, воно (підбурювання державою) є присутнім у більшості випадків їх вчинення [10, с. 172].

Андре Ноллемпер, прихильник концепції «злочинної системи», наголошує, що реалізація геноциду не видається можливою без залучення великої організації. Аналізуючи справу щодо суданської провінції Дарфур, професор вказує, що важко повірити у те, що Ахмад Мохамед Харум, колишній міністр, самостійно вчинив міжнародні злочини в Судані, за які він був осуджений. Аналогічно вчений вважає ситуацію з іншим засудженим – лідером «Джанджавід».

У своїй доповіді Раді Безпеки у 2008 р. обвинувачувач МКС зробив висновок, що двоє згаданих обвинувачених індивідів були частиною набагато більшої організації. У своїй доповіді обвинувачувач вказав, що злочини були вчинені за допомогою мобілізації всього державного апарату. «Координація різними бюрократичними органами, починаючи від військових до інформаційних публічних, передбачає існування плану, схваленого й керованого урядовою владою на найвищому рівні» [15, с. 5, 12].

Отже, реалізація геноциду неможлива поза державною системою реалізації його складових. Геноцид не може бути вчинений випадково або за неоглядом посадових осіб. Реалізація геноциду передбачає винний умисел на його здійснення й використання для цього державних механізмів та державних фінансових ресурсів, що потребує великої кількості послідовно прийнятих державними органами рішень.

Що ж стосується такої правової категорії як «вина», то при розгляді питання про відповідальність держав за міжнародні злочини, як і при виявленні індивідуальної відповідальності фізичних осіб за їх вчинення, цей фактор має велике значення. Одночасно, проблема виявлення відповідальності держав і фізичних осіб за геноцид не передбачає значних труднощів, оскільки в основу політики таких держав покладений виражений винний умисел.

Проблемою реалізації відповідальності за геноцид є те, що держава, яка здійснює геноцид, не буде брати участь ні в Конвенції 1948 р., ні в договорах, направлених на її практичну реалізацію. У результаті, такі договори призначені для застосування до держав, які не беруть у них участі. У відповідності до сучасного міжнародного права заборона геноциду є обов'язковою для всіх держав, незалежно від участі в Конвенції 1948 р., так як така заборона витікає з імперативних норм загального міжнародного права. А вже конкретні правила реалізації відповідальності, для того щоб стати обов'язковими, повинні отримати згоду держави, яка проводить злочинну внутрішню політику, що практично нереально.

Однак, і висновок про обов'язковість відповідних конвенцій чи їх окремих положень для держав-неучасниць не завжди в змозі зробити їх повністю ефективними. На думку деяких дослідників, єдиним результатом стане обмеження свободи переміщення індивідів. Очевидно, причина слабкості міжнародних договорів щодо боротьби з міжнародними злочинами полягає у відсутності дієвого механізму їх реалізації [1, с. 41–42].

Нині головними інституційними механізмами боротьби з міжнародними злочинами та реалізації відповідальності за міжнародні злочини є такі інституції з універсальною юрисдикцією: Рада Безпеки (з якою найчастіше пов'язують прийняття рішень та вживання необхідних заходів для припинення міжнародного злочину та покарання за нього, а інколи й заходів із превенції міжнародного злочину), Міжнародний Суд ООН та Міжнародний кримінальний суд [2, с. 193]. Багато фахівців з міжнародного права вважають названі інституції сучасними механізмами боротьби з міжнародними злочинами та механізмами покарання як держав, так і індивідів за здійснення міжнародних злочинів [6, с. 258–259]. З такою позицією вчених важко не погодитися. Проте, можна поставити інше запитання: наскільки діяльність вказаних інституцій в сучасних умовах є ефективною для превенції й боротьби з міжнародними злочинами, багато з яких видозмінюються, набувають нового вигляду і форм? [2, с. 193].

При винесенні рішень Радою Безпеки велику роль відіграють позиції постійних держав-учасниць РБ, які мають право вето. Це наводить на думку,

що РБ ООН не в змозі винести справедливі рішення щодо застосування заходів до держави, яка є постійним членом Ради Безпеки [2, с. 194] або щодо будь-якої міжнародної ситуації, в якій постійний член РБ має інтерес (не завжди законний). У багатьох випадках рішення РБ можуть мати політичне забарвлення, а в багатьох інших випадках рішення взагалі не зможуть бути прийнятими Радою Безпеки внаслідок застосування права вето постійним членом. Хоча історії відомі випадки накладення санкцій Радою Безпеки за міжнародні злочини, все ж цей орган є політичним, а не судовим [6, с. 258; 1, с. 64; 15, с. 32, 35].

Найголовнішим універсальним міжнародним судовим органом справедливо вважається Міжнародний Суд (далі – МС) ООН. Роль даної установи важко переоцінити, проте й тут можна знайти деякі слабкі сторони.

По-перше, сторонами судового розгляду в МС ООН за загальним правилом можуть бути лише держави-учасниці Статуту Суду (стаття 35.1 Статуту МС ООН), тобто юрисдикція Суду не поширюється на держави, які не є членами ООН. Але з цього правила є винятки. Умови, на яких Суд відкритий для інших держав, визначаються Радою Безпеки, з дотриманням особливих постанов, що містяться в чинних договорах; ці умови в жодному випадку не можуть поставити сторін спору в нерівне становище перед Судом (стаття 35.2 Статуту МС ООН). Суд визначає суму яку повинна внести сторона, що не є учасницею Статуту МС, для покриття витрат Суду (стаття 35.3 Статуту МС ООН).

По-друге, необхідною умовою для прийняття справи до розгляду Міжнародним Судом ООН є згода держави, яка має бути стороною у судовій справі. З цього випливає, що Суд не зможе розглядати справу і виносити рішення щодо держави, яка вчинила міжнародний злочин, без її на те згоди (ст. 36 Статуту МС ООН) [3, с. 61]. У літературі наводяться випадки винесення рішень Міжнародним Судом ООН за відсутності згоди сторони на юрисдикцію Суду [6, с. 258–259], проте, нині ці випадки скоріше є винятками, а такі рішення чи висновки Суду носять рекомендаційний або декларативний характер [2, с. 194].

Важливим органом у системі міжнародного судочинства є Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС). 17 липня 1998 р. Римський статут Міжнародного кримінального суду був прийнятий ста двадцятьма державами і вступив у силу 1 липня 2002 р., будучи ратифікованим шістьдесятьма державами [3, с. 61].

У статті 1 Римського статуту встановлено, що МКС є постійним органом, а також встановлюється, що МКС доповнює національні системи

кримінального правосуддя. У статті 5 Статуту вказується, що юрисдикція суду обмежується найсерйознішими злочинами, що викликають стурбованість всього міжнародного співтовариства. Відповідно до названої статті Суд має юрисдикцію саме щодо таких злочинів: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; с) воєнні злочини; d) злочин агресії [16].

Проте, Римським статутом також встановлюється, що юрисдикція МКС обмежується лише «фізичними особами» (стаття 1; стаття 25, п.1)¹² [16], що є слабкою стороною для міжнародного судочинства. Аналіз сутності й механізмів здійснення міжнародного злочину геноциду свідчить про те, що геноцид не може здійснюватися лише окремими фізичними особами без участі механізму держави [2, с. 120–148].

Покарання фізичних осіб у таких випадках є важливим. По-перше, у доктрині міжнародного права індивідуальна кримінальна відповідальність фізичних осіб розглядається як форма відповідальності держави за міжнародний злочин: вилучення фізичної особи з-під юрисдикції держави і реалізація судочинства на міжнародному рівні розглядається як обмеження суверенітету держави-порушниці у межах відповідальності за міжнародний злочин. По-друге, законність і справедливість судового розгляду й винесеного рішення щодо таких фізичних осіб внутрішньодержавними органами держави-порушниці є сумнівними.

Одночасно підкреслюючи важливість винесення рішень щодо індивідуальної міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб, необхідно вказати, що цього мало у випадку міжнародних злочинів. Міжнародно-правова відповідальність за міжнародні злочини, зокрема, і злочин геноциду, повинна застосовуватись до держави-правопорушниці в цілому. Адже не зважаючи на те, що деякі фізичні особи можуть бути вилучені з-під юрисдикції держави-порушниці й щодо їх діянь будуть винесені вироки на міжнародному рівні, злочинний механізм держави (включно із злочинною політичною ідеологією, нормативно-правовими актами, що узаконювали елементи міжнародного злочину геноциду та ін.) продовжує існувати. Така ситуація може призвести як до продовження порушень прав людини в межах держави, так і до повторення міжнародного злочину в майбутньому.

Ось чому до держави, яка вчинила міжнародний злочин геноциду, потрібно застосовувати форми відповідальності, що передбачають тимчасове правомірне обмеження суверенітету такої держави з метою викорінення

¹²У статті 25 п. 4 Римського статуту 1998 р. конкретно вказується, що жодне положення Статуту, «яке стосується індивідуальної кримінальної відповідальності, не впливає на відповідальність держав за міжнародним правом» [16].

елементів, які можуть призвести до повторення міжнародного злочину. Найважливішою метою такого режиму відповідальності повинне бути викорінення злочинних елементів із державного механізму та його перебудова для недопущення повторення міжнародного злочину так, щоб такі міжнародні міри відповідальності створили якнайменше негативних наслідків для населення держави, тобто без порушень прав людини (адже ці заходи повинні прийматись для відновлення прав людини у державі) і за якнайменшого економічно негативного впливу на населення. На нашу думку, вказані міжнародні міри відповідальності, насамперед, повинні передбачати реформування законодавства й судової системи, ліквідацію чи реформування конкретних державних органів і установ, ліквідацію чи реформування злочинних політичних партій, заборону злочинної ідеології тощо [3, с. 62, 64–65].

Щодо діяльності Міжнародного кримінального суду, то ще однією слабкою стороною є те, що у відношенні держав, які не є учасниками Римського статуту, Суд не може здійснювати свою юрисдикцію за злочини, здійснені громадянами держав-неучасниць Статуту або на їх територіях.

Судовий процес розгляду справ про відповідальність держав за міжнародні злочини (у т.ч. за злочин геноциду) повинен здійснюватися уповноваженим міжнародним судовим органом, що діє на постійній основі. До сьогодні в міжнародній практиці судові рішення за міжнародні злочини держав часто виносились спеціально створеними для конкретного випадку судами *ad hoc*, які в доктрині інколи критикувались як суди переможців над переможеними [3, с. 65–67].

У доктрині міжнародного права багатьма вченими (В. Пелла, Р. Аго, А. Бустаманте, Ф. В. Гарсія Амадор, Дж. Гінзбургс, Г. Доннедьє де Вабр, Ф. Малекян, К. Сальданья; в Україні – В. Ф. Антипенко, К. А. Важна) висувуються ідеї про доцільність створення на міжнародно-правовому рівні спеціального міжнародного судового органу з юрисдикцією вирішення справ щодо відповідальності держав за міжнародні злочини (міжнародного кримінального суду). Згідно поглядів вчених, якщо держава причетна до вчинення міжнародного злочину, то повинна діяти модель міжнародного судового органу, що відповідає певним ознакам. Вказаний орган повинен бути міжнародним; діяти на постійній основі; здійснювати юрисдикцію щодо міжнародних злочинів; до суб'єкта злочину судом повинні застосовуватися особливі міри відповідальності, зокрема, що можуть передбачати тимчасове правомірне обмеження суверенітету держави; міри відповідальності повинні встановлюватися судом не від імені й не з ініціативи потерпілого, а від імені та з ініціативи всього міжнародного співтовариства; такий суд має володіти

виключною юрисдикцією щодо питань своєї компетенції. Деякі вчені зазначають, що конвенція, яка заснувала такий міжнародний судовий орган, повинна бути обов'язковою і для держав, що не беруть у ній участь.

У доктрині висуваються ідеї щодо створення спеціальної кримінальної палати при Міжнародному Суді ООН, яка буде відповідати вищевказаним ознакам міжнародного спеціального судового органу [3, с. 66–69].

У процесі обговорення та прийняття Конвенції про попередження злочину геноциду й покарання за нього піднімалося питання про створення міжнародного кримінального суду [2, с. 134]. Був запропонований Статут суду, в розробці якого брали участь В. Пелла та Г. Доннедьє де Вабр.

На III сесії ГА ООН була прийнята Резолюція 260 (III), яка містила Конвенцію про попередження злочину геноциду й покарання за нього, а також вказана Резолюція пропонувала Комісії міжнародного права ООН вивчити доцільність і можливість створення міжнародного кримінального судового органу для здійснення судочинства над фізичними особами та звернути увагу на можливість створення кримінальної палати Міжнародного Суду ООН [2, с. 134].

Стаття 6 Конвенції 1948 р. має двоїстий характер. З одного боку, вона проголошує важливий принцип, за яким особи, звинувачені у здійсненні геноциду чи інших перерахованих у ст. 3 діянь, повинні підлягати юрисдикції компетентного суду держави, на території якої було вчинене заборонене діяння. Інша можливість полягає у розгляді їхніх справ таким міжнародним кримінальним судом, який може мати юрисдикцію щодо сторін даної Конвенції, які визнали юрисдикцію цього суду [1, с. 38–39].

У доктрині зазначається, що слабкою стороною Конвенції 1948 р. є те, що згода держави, на території якої було вчинене діяння, вважається необхідною умовою для реалізації міжнародної кримінальної відповідальності за здійснення геноциду в мирний час, так як у коло осіб, які повинні були б підлягати покаранню, входять ,насамперед, представники держави, в якій було скоєно геноцид. Єдина реальна можливість отримати потрібну згоду в мирний час виникає у випадку відсторонення від влади злочинного правителя в результаті зміни внутрішньополітичної обстановки. Проте, якщо такого правителя буде судити національний суд, то це буде здійснюватися так, ніби злочинець діяв один (самостійно). Проблема реалізації відповідальності держави за міжнародні злочини в таких випадках практично не вирішується й не реалізується [1, с. 38–39]. Наявність такої ситуації є доказом доцільності створення міжнародного судового органу, який може виносити обов'язкові рішення без згоди держави.

Під час дебатів з питання щодо статті 6 Конвенції 1948 р. прихильники створення міжнародного кримінального суду вказували на те, що надання міжнародному суду повноважень у цій галузі є основним елементом конвенції. Як зазначається в доктрині, майже в усіх випадках вчинення тяжких злочинів, пов'язаних із геноцидом, для його ефективного припинення не варто розраховувати на суди держави, на території якої цей злочин було вчинено, оскільки в такому випадку може бути винним сам уряд. У випадку відмови від принципу загального припинення відсутність міжнародної юрисдикції могла б практично забезпечити безкарність осіб, винних у здійсненні геноциду. Противники надання повноважень міжнародному суду заявляли про те, що діяльність такого суду стала б порушенням принципу суверенітету держави, враховуючи той факт, що вказаний міжнародний суд взяв би на себе повноваження національного суду. Вони також вказували на те, що просте згадування міжнародного суду в Конвенції не мало б практичного значення [8, с. 102–104]. Проте, як ми можемо переконатися нині, вирішення справи щодо індивідуальної кримінальної відповідальності Міжнародним кримінальним судом не порушує принципу державного суверенітету.

Роберто Аго (спеціальний доповідач Комісії міжнародного права ООН 1969 – 1980 рр. з теми Проекту статей про відповідальність держав) писав, що Конвенція про попередження геноциду та покарання за нього 1948 р. трохи розчарувала його, так як не було зроблено найважливішу річ, яка повинна була бути зробленою, а саме «чітко визначити, що геноцид є злочином держави й результатом геноциду повинні бути санкції, направлені проти держави». На думку вченого, зовсім не достатньо прийняти конвенцію щодо такого питання як геноцид у кінці Другої світової війни, в якій (Конвенції) все що вимагається – це те, щоб уряд покарав безпосередніх виконавців актів геноциду. «Хіба можна повірити у те, що геноцид мав місце на території даної держави, це відбувалося без потурання верховної влади цієї ж держави?» Те саме, на думку Р. Аго, стосується й злочину апартеїду. «Конвенція з цього питання аналогічно неправильна. У ній говориться, що потрібно покарати тих, хто проводив політику апартеїду. Але держава особисто проводила політику апартеїду. І тому вона ніколи не прийме потрібних заходів» [9, с. 215].

Трибунал по Руанді, розробляючи Стратегію завершення діяльності, яка вступила в силу з червня 2003 р., підтвердив, що утримається від передачі судам Руанди розгляду справи. Трибунал не був упевнений, що процеси щодо обвинувачуваних, якщо їх справи передадуть Руанді, будуть справедливими [4, с. 137].

Щодо відповідальності за геноцид (так й інші міжнародні злочини), то Римським статутом у статті 25 визначено, що Міжнародний кримінальний суд здійснює юрисдикцію лише щодо фізичних осіб, проте, у Статуті також визначається, що жодне положення Статуту, яке стосується кримінальної відповідальності індивідів, не впливає на відповідальність держав за міжнародним правом [16]. У статті 4 Проекту кодексу злочинів проти миру й безпеки людства 1996 р. зазначається, що той факт, що Кодекс передбачає відповідальність для окремих осіб за злочини проти миру й безпеки людства, не зачіпає будь-які питання щодо відповідальності держав за міжнародним правом (Кодекс не набув чинності). Отже, вказані документи не заперечують відповідальність держав за міжнародні злочини [2, с. 146].

Виходячи із сутності й особливостей міжнародного злочину геноциду, а також з аналізу практики вчинення геноциду, можна стверджувати, що реалізація геноциду не можлива без залучення механізму держави.

Чинні міжнародно-правові механізми реалізації відповідальності за міжнародні злочини, у т.ч. злочин геноциду, в більшості випадків є недостатньо ефективними. Вказані механізми дозволяють державі на свій розсуд не криміналізувати або декриміналізувати свою поведінку, надаючи багато можливостей уникнення їх (механізмів) регулюючого впливу або залишаючи державу поза сферою такого впливу взагалі.

Зокрема, держави, які здійснюють політику геноциду не беруть участі в міжнародних договорах, спрямованих на боротьбу з даними злочинами; Міжнародний суд може здійснювати судочинство лише за умови згоди держави на юрисдикцію суду; відповідальність несуть лише фізичні особи – безпосередні виконавці актів, у той час коли винними у вказаних злочинах є набагато ширше коло осіб, а самі злочини вчиняються шляхом використання державного механізму.

У доктрині міжнародного права висувуються ідеї про доцільність створення спеціального міжнародного судового органу з юрисдикцією вирішення справ щодо відповідальності держав за міжнародні злочини, такий судовий орган повинен відповідати певним ознакам. Діяльність вказаного судового органу значно підвищила б ефективність міжнародного права в боротьбі з геноцидом та іншими міжнародними злочинами.

Література:

1. Блищенко И. П. Международный уголовный суд / И. П. Блищенко, И. В. Фисенко. – Москва : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 293 с.

2. Важна К. А. Концепція кримінальної відповідальності держави : дис. ...кандидата юрид. наук : 12.00.11 / Важна Катерина Анатоліївна. – Київ, 2013. – 243 с.
3. Важна К. А. Реалізація міжнародного судочинства у сфері відповідальності держав за міжнародні злочини: проблеми та перспективи їх вирішення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Проблеми відповідальності держави, Київ, 08 квіт. 2016 р. – Одеса : Фенікс, 2016. – С. 59–71.
4. Верле Г. Принципы международного уголовного права : учеб. / Герхард Верле ; [пер. с англ. С. В. Саяпина]. – Одеса : Фенікс; Москва : Транслит, 2011. – 910 с.
5. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него, 9 декабря 1948 года. A/RES/260 A (III) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_155
6. Лукашук И. И. Право международной ответственности / Игорь Иванович Лукашук. – Москва : ВолтерсКлувер, 2004. – 432 с.
7. Панов В. П. Международное уголовное право : учеб. пособие / В. П. Панов. – Москва : Высшее образование, 1997. – 320 с.
8. Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю. А. Решетов. – Москва : Международные отношения, 1983. – 224 с.
9. Ago R. Remarks on Some Classes of Crimes by States / Roberto Ago // International Crimes of State: critical analysis of the ILC's draft article 19 on state responsibility / [ed. By Joseph H. H. Weiler, A. Cassese, M. Spinedi]. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1988. – pp. 215–216.
10. Boyle D. Establishing the responsibility of the Khmer Rouge leadership for international crimes / David Boyle // Yearbook of International Humanitarian Law. – The Netherlands, The Hague : Asser Press, 2002. – P. 167-219.
11. Doebbler C. Introduction to international humanitarian law / Curtis F. J. Doebbler. – USA, Washington, DC : CD Publishing, 2005. – 212 p.
12. Forges A. Call to genocide: radio in Rwanda, 1994 / Alison Des Forges // The Media and the Rwanda Genocide / [ed. by Allan Thompson]. – IDRC, Pluto Press, 2007. – pp. 41–54.
13. Kimani M. RTLM : the medium that became a tool for mass murder / Mary Kimani // The Media and the Rwanda Genocide / [ed. by Allan Thompson]. – IDRC, Pluto Press, 2007. – pp. 110–124.
14. Li D. Echoes of violence: considerations on radio and genocide in Rwanda / Darryl Li // The Media and the Rwanda Genocide / [ed. by Allan Thompson]. – IDRC, Pluto Press, 2007. – pp. 90–109.

15. Nollkaemper A. State responsibility for international crimes: a review of principles of reparation / Andre Nollkaemper // Essays in Honour of Professor Kalliopi Koufa, March 11, 2009. – University of Amsterdam, 2009. – pp. 1–40.

16. Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998 [Electronic resource] // The official site of the International Criminal Court. – Access mode : <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>

17. Schabas W. A. The Law and Genocide / William Anthony Schabas // The Oxford Handbook of Genocide studies. – New York : Oxford University Press, 2010. – pp. 123–141.

18. Weiss-Wendt A. The State and the Genocide / Anton Weiss-Wendt // The Oxford Handbook of Genocide studies. – New York : Oxford University Press, 2010. – pp.81–101.

3. 2. РЕФЛЕКСІЯ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ ПРО МІСЦЕ ТРАНСРЕГІОНАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПРАВА В ТРІАДІ «IUS NATURALE – LEX MERCATORIA – LEX PETROLE» ТА СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У праці «Politica Hermetica». Приховані аспекти влади» І. О. Ісаєв говорить про архетипи політичної поведінки, виходячи з тієї простої логіки, що політико-правова думка під впливом містики й таємних вчень містить у собі приховані, зашифровані в символічній формі, але основоположні уявлення про владу й право. Розуміння таємного змісту символів традиційних політико-правових інститутів має вплинути на виявлення архаїчних основ, архетипу влади й права, оскільки її основи й нині визначають механізм формування й функціонування реальної політики. І. О. Ісаєв у своєму дослідженні використовує ідеї М. Гайдеггера, М. Бубера, О. Шпенглера, І. Хейзінгі, В. Віндельбанда, О. Ф. Лосєва, К. Г. Юнга, що забезпечило створення ефективного методологічного синтезу. Архетипи – це не просто коріння людської культури, це й своєрідний фундамент сучасності. Архаїчні політико-правові відносини, цінності й інститути ніколи не зникають безслідно: з часом вони переходять із суспільної свідомості в колективне несвідоме. Тоді вже незримо, проте активно впливають на сучасну суспільно-політичну діяльність. Влада, згідно з давнім уявленням, визріває з хаосу й прямує до гармонії. Ісаєв підводить читача до думки, що сприйняття влади як ієрархічної структури обумовлено архетипами метафізики, й такі поняття, як «бюрократична ієрархія», принцип «гілок влади», є лише трансформацію архаїки (с. 4). Цю тезу підтверджує й українська дослідниця О. В. Буткевич, яка визначає,

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Поплавський Михайло – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України

РОЗДІЛ І.

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І СУЧАСНІСТЬ

1. 1. **Дікарев Олександр** – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
Вербицька Ганна – асистент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
1. 2. **Ластовський Валерій** – доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
1. 3. **Наконечний Володимир** – кандидат історичних наук, доцент з наказу кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»
1. 4. **Варгатюк Сергій** – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
1. 5. **Пилипів Володимир** – кандидат історичних наук, доцент кафедри загально-професійних та соціально-економічних дисциплін ПВНЗ «Київський університет культури»
1. 6. **Тимошик Микола** – доктор філологічних наук, професор кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики Київського національного університету культури і мистецтв
1. 7. **Бенч Ольга** – професор, PhD, Art, професор Католицького університету в Ружомбергу, СР, доктор філософії, народна артистка України, Генеральний консул України у Пряшеві, СР (2010–2015 рр.)
1. 8. **Іванілов Олександр** – кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»

РОЗДІЛ II.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

2. 1. **Безсмертний Роман** – Надзвичайний і Повноважний Посол, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
2. 2. **Костиря Інна** – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
2. 3. **Гончаренко Олександр** – доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
- 2.4. **Міщенко Алла** – кандидат політичних наук, доцент з наказу кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
2. 5. **Немеш Анна** – асистент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
2. 6. **Семчинський Костянтин** – кандидат філософських наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
2. 7. **Печеранський Ігор** – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії Київського національного університету культури і мистецтв
2. 8. **Степко Олександр** – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
2. 9. **Кочубей Лариса** – доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України
2. 10. **Рибаченко Віктор** – заслужений працівник культури України, член Спілки журналістів України, доцент кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики Київського національного університету культури і мистецтв
2. 11. **Шевченко Марина** – кандидат культурології, доцент кафедри міжнародних відносин, завідувач кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»

2. 12. **Шевченко Мирослав** – кандидат філософських наук, доцент кафедри загально-професійних та соціально-економічних дисциплін ПВНЗ «Київський університет культури»

РОЗДІЛ III.

СУЧАСНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

3. 1. **Важна Катерина** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
3. 2. **Дікарев Олександр** – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв

РОЗДІЛ IV.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

4. 1. **Дікарев Олександр** – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв
4. 2. **Ковальчук Таміла** – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»
4. 3. **Кожемякіна Тетяна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»
4. 4. **Ревенко Анатолій** – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»

РОЗДІЛ V.

СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЛІНГВІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5. 1. **Білецька Оксана** – кандидат культурології, доцент кафедри іноземної філології Київського національного університету культури і мистецтв
5. 2. **Палей Тетяна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології Київського національного університету культури і мистецтв

5. 3. **Антонівська Марина** – асистент кафедри іноземної філології Київського національного університету культури і мистецтв
5. 4. **Котляренко Світлана** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання української мови і літератури Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
5. 5. **Михайліченко Юлія** – кандидат педагогічних наук, доцент з наказу кафедри міжнародних відносин і журналістики ПВНЗ «Київський університет культури»
5. 6. **Шевченко Марія** – викладач кафедри іноземної філології Київського національного університету культури і мистецтв

РОЗДІЛ VI.

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

6. 1. **Шевель Інна** – кандидат соціологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціології Київського національного університету культури і мистецтв
6. 2. **Злобіна Олена** – доктор соціологічних наук, професор, завідувач відділом соціальної психології Інститут соціології НАН України
6. 3. **Сірий Євген** – доктор соціологічних наук, професор, керівник НДС факультету соціології КНУ ім. Тараса Шевченка
6. 4. **Степаненко Віктор** – доктор соціологічних наук, головний науковий співробітник відділу історії та теорії соціології Інституту соціології НАН України
6. 5. **Судаков Володимир** – доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії соціології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
6. 6. **Терещенко Наталія** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана
6. 7. **Скокова Людмила** – кандидат соціологічних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту соціології НАН України
6. 8. **Горський Сергій** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології Київського національного університету культури і мистецтв
6. 9. **Кухта Мирослава** – кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри соціології Київського національного університету культури і мистецтв

Наукове видання

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА**

Відповідальний редактор

Інна Костиря

Технічний редактор

Оксана Білецька

Редактор

Катерина Тімофєєва

Комп'ютерна верстка

Алла Кузнєцова

Підписано до друку: 10.10.2017

Формат 70x108 1/16

Ум. др. арк. 16,55. Обл. др. арк. 19,07

Наклад 100 примірників

Замовлення № 2834

Видавничий центр КНУКіМ

Видавець Київський національний університет культури і мистецтв

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК №4776 від 09.10.2014